

in epistolam ad Titum II

immunditias. Actus autē illius populi erant actus pro-
phetici. Unde porcus scdm q̄ res quedā non est immū-
dus sed scdm q̄ significat hominē voluptatib⁹ se inuol-
uentē. Sed nūc veritate veniente cessant et vtunt̄ cibis
homines scdm suaz naturā. Alia questio est q̄ Act. 15.
mandauerūt apostoli q̄ abstinēt se a sanguine et suffo-
cato. ergo videt̄ q̄ non sit licitū hoc comedere. nō ergo
omnia mūda mūdis. Respondeo: aliqui credūt q̄ illud
mandatū intelligat ad litterā et q̄ obligat vsq; modo vt
apud grecos et etiā aliquādo apud latinos. Aliqui autē
dicūt q̄ non intelligit scdm litterā sed scdm mysteriū vt
per sanguinē intelligant homicidiū et a suffocato. id est
oppressione pauperū. Et hoc bonū est: sed nō est tota ra-
tio precepti. et ideo dico q̄ ad litterā est preceptū et tamē
non obligamur. Quedā enim phibent̄ quia mala sunt
et hec simpliciter sunt vitanda. Aliqua vero que nō sunt
mala simpliciter: sed p̄ tempore et hec sunt seruāda exi-
stente causa. Et hec apostoli prohibuerūt non quia mala
scdm se. quia Math. 15. dicit dñs contrariā. Sed ratio
erat: quia cōuersi erant quidā ex iudeis et quidā ex genti-
bus. Et ideo oportebat ad hoc q̄ vnus populus ex eis
fieret q̄ vni cōdescenderet alius vt iudeis quibus abho-
minabile erat comedere sanguinē et suffocātū condescen-
deret. Et ideo ad seruandā pacem instituerunt apostoli
hoc esse seruandū pro tempore illo. ¶ Deinde cū dicit.
Coiquinatis etc. ostendit quomō se habent ad malos.
Et circa hoc tria facit. quia primo ostendit hoc. Secūdo
assignat cāz ibi. Sed inq̄nate etc. Tertio manifestat per
signū ibi. Confitent̄ etc. Dicit ergo. Libi istī mūdi sunt
mūdis: sed immūdi coiquinatis. id est his qui habēt cō-
scientiā coiquinatā. Eccl. 13. Qui tetigerit picē inquit
nabit ab ea etc. ¶ Cum infidelibus. id est qui habēt ma-
lam fidē. Esai. 21. Qui incredulus est infideliter agit.
Sed nūquid facit peccator et infidelis immūdas elemo-
synā? Dicendū est q̄ ap̄lus non ponit affirmatiuā sed ne-
gatiuā. Unde nō dicit om̄ia: sed nihil mundū eis quod
verum est: quia nihil eis perfecte mundū est: quia nihil
est mundū in actibus nisi in finē debitū ordinatū sit. isti
autē sunt extra finē. Sed nūquid aliquid est eis mundū?
Sic. Sed cōtra: quia omne qd nō est ex fide peccatū est.
Dicendū est q̄ malū nunq̄ corrupit totū bonū. Impossi-
bile em̄ est quin in peccatore quolibet sit aliqd bonū. scz
nature etiā in demonibus. quādo ergo peccator facit ali-
quod scdm q̄ est peccator et infidelis: totū est peccatū ex
hac radice. Sed si quid facit ex principio alicuius boni
qd̄ habet vt fidei informis vel nature: nō est immūdus.
Et ideo signāter dicit. Coiquinatis et infidelib⁹. id est
inquantū sunt huiusmōdi. Comedebāt enim cōtra conscien-
tiā et errabant in fide. Et ideo qd̄ de natura sua est mū-
dum: fecerūt sibi immūdus. Cuius causa est: quia causa
actū eoz est immūda. scz volūtas et intellectus que sūt
in eis deprauati. Unde dicit. Sed inq̄nate sunt eozū
mens. scz per infidelitatē. et cōscientiā. scz per peccatū.
Baruch. 3. Quid est israel qd̄ in terra inimicōz eo: inue-
terali in terra aliena: coiquinatus es cū mortuis? etc.
¶ Deinde cū dicit. Confitent̄ etc. ostendit fidē per signū
Si em̄ aliquis dicat q̄ eoz dicta sunt vera: immo q̄ ha-
bēt fidem vnus dei et cōsentit̄ euz: hoc excludit. Et p̄mo
ostendit bonū qd̄ erat in eis. scz q̄ cōsentit̄ etc. scz labijs
exterioribus. Esa. 29. Populus hic labijs me honorat
cor autē eoz longe est a me. Jerem. 12. Prope es tu ori
eoz et longe a renibus eoz. Secūdo ostendit defectū in-
teriorē. et primo quantū ad p̄sentia. Secūdo quantū ad
futura. ibi. Incredibiles etc. Quod ad p̄sentia: quia ne-
gant eū factis. Qui em̄ peccat inquantū est de se negat
eū factis quia qui consistit̄ deū. consistit̄ et eius potestatē

scz q̄ est ei obediendū. Et ideo si nō obedit peccādo ne-
gat factis qd̄ consistit̄ ore. Sed dicit quicūq; negat deū
est infidelis. Peccatores negant deū factis ergo etc. Re-
spondeo sicut habens scientiā in vniuersali potest errare
in particulari. ita habēs fidem in vniuersali. In particu-
lari tamē agibili corrupit̄ p̄pter corruptionē affectus
1. Timoth. 5. Fidem negauit: et est infideli deterior.
Quomō autē ad futura veniūt? Certe quia nō solū ne-
gant: sed sunt indispositi ad redeundū ad deū. Sunt em̄
tria p̄pter que homo redit ad deū scz dei gratiā. Ro. 5.
Iustificati gratiā ipsius etc. Secūdo est fides. Act. 15.
Purificās fide corda eoz etc. Tertio exercitiū boni ope-
ris. Ro. 2. Factores legis iustificabunt̄. Hec tria exclu-
dit ab ip̄is primo gratiā ibi. Quia abhominabiles. id est
nō accepti per gratiā. Secūdo fidem cū dicit. Incredibiles.
id est non apti ad credendū. Ezech. 2. Increduli et
subuersores sunt tecū. Tertio tertiu: quia ad om̄e opus
bonū reprobi. id est reprobatū. Jer. 6. Argentū repro-
bum vocate eos.

Capitulum secundū.

T autem loquere que decent sa-
nam doctrinam. Senes vt sobriū
sint. pudici. prudentes. sani in fi-
de. in dilectiōe. in patientia An-
similiter in habitu sancto: nō criminatrices
non multo vino seruietes: bene docentes
vt prudentiam doceant. Adolescentulas vt
viros suos amēt. filios suos diligāt. prudē-
tes. castas. sobrias. domus curam habētes
benignas. subditas viris suis: vt non blas-
phemetur verbum dei. Iuuenes similiter
hortare vt sobriū sint.

Superius ap̄lus instruxit r̄tū quales m̄nistros institu-
at ad arcendū hereticos: hic docet quid ip̄e circa eos fa-
ciat. Et primo p̄ponit hoc in generali. Secūdo distin-
guit per partes. ibi. Senes etc. Dicit ergo. Ita dixi q̄
oportet ep̄iscopos cōstituire. sed ne credas q̄ tu sis pro-
pter hoc alienus a cura imo maior debet esse tibi sollicitu-
do ad instruendū. Ideo tu autē loquere que decent sa-
nam doctrinā. scz per que fides incorrupta edificat̄. Su-
pra. 1. Et sit potēs exhortari in doctrina sana et eos qui
contradicit̄ arguere etc. ¶ Deinde ostendit idēz per par-
tes. Et primo ponit doctrina sana cōtra peruersitatē v̄-
te. Secūdo cōtra hereticos et errores ibi. Stultas autē
questiōes etc. Circa primū duo facit. Quia primo instruit
singulas conditiōes hominū. Secūdo generaliter om̄-
nes. tertio capi. ibi. Admone illos etc. Iterū prima in
duas. quia primo ostendit quomō instruat liberos. Secūdo
quomō instruat seruos ibi. Seruos etc. Item p̄mo
ostendit quomō instruat liberos verbo. Secūdo quomō
exemplo ibi. In oibus teip̄m etc. Circa primū duo facit.
quia primo ostendit quomō instruat senes. Secūdo quo-
modo doceat iuuenes ibi. Adolescentulas etc. Item pri-
ma in duas. quia primo ostendit quō instruat senes ma-
res. Secūdo quō anus feminas ibi. Anus etc. ¶ Scien-
dū est autē q̄ quedā bona sunt ad que senectus disponit
que primo ponit. Secūdo quedā bona quibus senectus
cōtrariat̄. et hec secūdo ponit ibi. Sani in fide etc. Inter-
bona vero ad que senectus disponit. Anū est p̄emptus
delectationū. Aliud est perfectio sapientie et prudentie.
Disponit quidē senectus ad cōtempnū delectationū. Iu-
uenū enim corpora seruet̄ naturali calore ex quo cōcitat̄

Explanatio sancti Thomae

Iuuentus ad delectationes corporales que precipue consistunt in cibis et potibus et ueneris. Sed ad vitandum hec disponit senectus. Senes enim sunt morti fixati. 2. Regu. 19. Nunquid vigent sensus mei ad discernendum suauem vel amarum? etc. Et ideo dicit. Et sobrii sint quantum ad cibos et potus et pudici quantum ad ueneria. Sen. 18. Postquam consensu et dominus meus uetulus est uoluptati opera dabo. Sed si senectus ad hoc disponit quare hoc monet? Respondet aliquando contingit ex magna perversitate quod senex reducit ad puerilia peccata. Esai. 65. Puer centum annorum morietur: et peccator centum annorum maledictus erit. Et duplex est ratio quare hoc contingit. Aliter enim ad hoc mouet senex aliter iuuenis. Iuuenis enim incitat ad hec ex instinctu passionis. Senex ex electioe propter duo. Nullus enim uult esse sine delectationibus. et tanto plus appetit eas quanto maiores molestias sentit. Senex autem patitur multa incommoda et defectus nature. Et ideo quando non habet spirituales delectationes querit corporales. Secunda ratio est: quia iuuenis quandoque refrenatur per pudorem. Senes autem secundum philosophum sunt inuerecundi: quia sunt antiqui et multa experti. Iuuenes autem uani et uerecundabiles naturaliter. Et ideo refrenantur sed non senes. Item senectus disponit ad prudentiam propter experientiam longi temporis. Job. 12. In antiquis est sapientia et in multo tempore prudentia. Eccl. 25. Quam speciosa ueteranis sapientia et gloriosus intellectus et consilium. Corona senis multa peritia etc. Contingit tamen aliquando senem esse fatuum. Eccl. 25. Senem fatuum et insensatum. Et hoc est ex duobus quod senex est fatuus. Prudentia enim acquiritur per exercitium. quando ergo in iuuentute se in bonis non occupant sunt in senectute imprudentes. Eccl. 25. Que in iuuentute tua non congregasti quomodo inuenies ea in senectute tua. Item alia ratio est. quia in iuuentute quandoque affluit uoluptatibus et maxime superfluitate ciborum. et ideo desiccatur eorum cerebrum. Proverb. 20. Luridiosa res est uinum et tumultuosa ebrietas. quicumque his delectatur non erit sapiens etc. Deinde ponit ea ad que contrariatur senectus. et primum est fides. secundum dilectio. tertium patientia. Quantum ad primum dicit. Sani in fide. quod sine ea impossibile est placere deo. Heb. 11. Sed quod aliqui non sunt sani in fide: maxime in aliquo nouo quod ponitur senibus credendum contingit ex duobus. Primum quod senes non sunt firmi in aliquo nouo propter presumptionem sapientie. et ideo non credunt alijs. Job. 12. Et senes sunt in nobis. Item quia naturale uirtutum sensum est quod sunt increduli: quia sunt experti se sepius esse deceptos. Et ideo loquuntur semper cum forte uel fere aduerbis temperatiui modi et dubitatiui modi. Incredulitas autem repugnat fidei. Esa. 21. Qui incredulus est infideliter agit. Quantum ad secundum dicit. In dilectione. et hoc ideo: quia plenitudo legis est dilectio. Et monet ad hoc propter duo. Primum quia in senibus parum est amicitie: quia amor nutritur per conuictum. Nullus autem uult diu conuicere cum tristibus. Senes autem sunt tristes. Et ideo non est diu cum eis amicitia. Item quia senes diligunt propter utilitatem tantum sicut iuuenes propter delectabile. Senex enim indiget sustentatione. Quantum ad tertium dicit. In patientia. et monet ad hoc propter tria. Primum quod senes multa mala circueunt et ideo indigent patientia contra turbationes. Alia ratio est. Senes enim uiuunt in memoria multorum unde semper dicunt antiqua. Iuuenes autem uiuunt in spe magis et ex hoc senes dupliciter ad patientiam mouentur propter bona. scilicet que habuerunt et carent eis. Unde boetius Summa miseria est fuisse felicem. Tercium. Recordata est hierusalem dierum afflictionis sue preuentionis omnium desiderabilium suorum que habuerat a diebus antiquis etc. Item

quia uiuunt in memoria contingit quod aliqui qui modo eos despicunt aliquando fuerunt peiores: et ideo turbant Job. 30. Hunc autem derident me iuniores tempore quorum patres non dignabar ponere cum canibus meis. Tertia ratio est: quia quanto senex appropinquat ad finem uite. tanto magis desiderat uiuere. Unde uidens se desicere magis tristatur. Deinde cum dicit. Anus etc. docet qualiter uetule instruantur. Et primo docet qualiter instruantur in uita. Secundo in doctrina. Item primo qualiter in habitu. Secundo qualiter in uictu. Tertio quod in uerbo. Quantum ad primum dicit. In habitu sancto id est carente lasciuia et pompa. Et hoc conuenit omni mulieri. 1. petri. 3. Quare sit non extrinsecus capillatura aut circudatio aurium aut indumentum uerimentorum cultus etc. 1. tymoth. 2. Similiter et mulieres in habitu ornato cum uerecundia et sobrietate ornatas se non in torzibus crinibus. aut auro aut margaritis. uel ueste pretiosa etc. Sed specialiter anus hoc seruare debet: quia iuuenularum est propter uiros suos modeste se ornare quod intelligitur simpliciter de omni motu corporis. Eccl. 19. Amictus corporis et risus dentium et ingressus hominis enunciant de illo. Quantum ad secundum dicit. Non criminatrices. Duo enim sunt in senes. Anus quod commune est omnibus senibus. scilicet quod sunt suspiciosi: quod uiderunt multa mala que sunt presumunt de alijs. Item in mulieribus specialiter sunt zelotipe et uiragos. Primum in uetula: quod rone etatis est suspiciosa. rone sexus est zelotipa. Eccl. 26. In muliere zelotipa. flagellum lingue omnibus concians. Et ideo dicit. Non criminatrices. Quantum ad conuictum dicit. Non multo uino seruientes. et de uiris dicit. Et sobrie sint. Et dicit. Non multo. quia quandoque uirum eo propter frigiditatem earum. Quantum ad uocem dicit. Bene docetas. Contra. 1. cor. 14. Mulieres in ecclesijs taceant non enim permittitur eis loqui sed subditas esse etc. 1. tymoth. 2. Mulier in silentio discat cum omni subiectione. Docere autem mulieri non permitto etc. Respondet. Dicendum est quod doctrina publica que fit in populo interdicitur mulieri: sed priuata qua quis familiam docet ei conceditur. Proverb. 31. Uiso qua eruditum est mihi sua. et Proverb. 4. Ma et ego filius uiri pater mei tenellus et uigilentis coram matre mea et docebat me atque dicebat etc. Et hoc dicit. Et prudentiam doceant magis ad anus quam ad uiros quia quandoque docent fabulas aniles magis quam proficia et etiam quia magis ipse conuersantur cum pueris et cum familia quam uiri. Deinde cum dicit. Adolescuntulas etc. ostendit qualiter instruat iuuenes. Et primo ostendit qualiter instruat iuuenes feminas. Secundo qualiter matres iuuenes ibi. Iuuenes similiter etc. Item prima in tres. quia primo ostendit qualiter se habeat ad personas concitatas. Secundo ad seipsas. Tertio ad subiectos. Quantum ad primum dicit. Et uiros etc. Uiro enim debet amor. Proverb. 12. Mulier diligens corona est uiro suo etc. Eccl. 25. In tribus beneplacitum est spiritui meo etc. Et infra. Vir et mulier bene sibi consentientes. Et sic ut prudentiam doceant adolescentulas et uiros etc. Sed prima expositio est melior. Et filios diligat hoc est naturale. Esa. 49. Nunquid potest mulier obliuisci infantem suum ut non misereatur filio ueteri sui etc. Et nota quod dicit ut uiros amet et filios diligat ut sit amor ad uiros et ad filios dilectio. quia ad uiros est amor seruientior sed ad filios naturalior. Sed quantum ad seipsas tria dicit. Anus quo ad rationem scilicet prudens. Proverb. 19. Domus et uinitie dant a parentibus a domino autem proprie uxor prudens. Et hoc necessarium est quia iuuenis earum et sexus contrariatur prudentie. Aliud est quantum ad concupiscibile. scilicet cum dicit. Castas. Tertium uero quantum ad irascibilem cum dicit. Sobrias. Eccl. 26. Gratia super gratiam mulier sancta et pudorata

in epistolam ad Titum II

Sed quantum ad subiectos. Primo ponit curam eorum. Secundo modum. Tertio ratione assignat. De primo dicit Dominus 2c. Prover. 14. Sapiens mulier edificat domum suam: inspiens vero extructa quosq; destruet manibus. In cura autem sunt duo obseruanda mulieri. sunt enim ut plurimum iracunde. Eccl. 25. Non est ira super iram mulierum. Et ideo dicit. Benignas. Quasi dicat. Cum mansuetudine regat. Aliud est quod quam mulier potestatem habet nititur in contrarium viro suo. Eccl. 25. Mulier si primatum habeat contra riam est viro suo. Unde dicit Gen. 3. Sub viri potestate eris et ipse dominabit tui. Et hoc ideo ut non blasphemet verbum dei. i. non detis occasionem blasphemandi 2c. Et omnia hec notant Tobie. 10. vbi dicit quod raguel et sara monues ruit filiam suam honorare foceros. diligere maritum. regere familiam. gubernare domum. et seipsum irreprehensibile exhibere. **C**onsequenter ostendit qualiter doceat mares iuuenes. scilicet ut sobrii sint quod repetit quia ebrietas est principium vitioꝝ. 1. petri. 5. Sobrii estote 2c.

Lectio secunda.

In omnibus teipsum prebe exemplum bonorum operum in doctrina. in integritate. in grauitate. Verbum sanum irreprehensibile: ut his qui ex aduerso est vereat nihil habens malum dicere de nobis. Seruos dominis suis subditos esse. in omnibus placentes. non contradicentes. non fraudantes. sed in omnibus fidem bonam ostendentes: ut doctrinam saluatoris nostri dei ornent in omnibus. Supra apostolus tyrum docuit de quibus instruat subditos liberos. Et quia non tantum verba profunt sed etiam exempla ideo docet ut se exemplum prebeat. Primo generaliter. Secundo specialiter. Ibi. In doctrina 2c. Tertio rationem huius assignat. Ibi. Et is qui ex 2c. Dicit ergo. Quia etate iuuenis es prebe te in exemplum omnibus bonorum operum. Prelatus enim debet esse quasi forma existens discipulis. 1. cor. 11. Imitatores mei estote sicut et ego christi. Job. 13. Exemplum dedi vobis 2c. Deinde cum dicit. In domo 2c. ponit specialia in quibus debet se prebere exemplum. et primo ostendit quod debeat esse eius actus scilicet in doctrina. Unde dicit. In doctrina. Hoc enim est proprium prelati Ieremi. 3. Dabo vobis pastores iuxta cor meum et pascent vos scientia et doctrina. Et quod habet alios episcopos sub se. ut dicit supra. 1. Episcopos constituas 2c. Ideo debet alios docendo eis exemplum doctrine prebere. 1. tymoth. 4. Attende tibi et doctrine. Item monet se quantum ad vitam et primo declinare a malo. Eccl. 1. Quiescite agere peruersa. Et ideo dicit. In integritate per corruptionem sicut enim corpus perdit integritatem per corruptionem membrorum suorum: ita anima per corruptionem peccati. In prelato autem est integritas sensus. per prudentiam: affectus per charitatem: corporis per castitatem. 1. thess. viti. Integer spiritus vester et anima et corpus sine querela in aduentu domini nostri iesu christi seruet. Secundo quod sit grauis quantum ad bona que cum charitate sunt. Graue autem duo habet. vnum quod descendit et finem hoc vituperat. ps. Filii hominum vsque quo graui corde 2c. Aliud est quod est stabile et firmum. Et id illi dicuntur graues qui non defacili mouentur a bono et hoc commendat. ps. In populo graui laudabo te. Et ad hoc inducit eum. Prover. 17. Non decet principem labium mentiens. Deinde ostendit qualis debet esse eius doctrina et verbum. Et dicit quod debet esse sanum. i. non corruptum falsitate. 2. tymoth. 1. Formam habet sanorum verborum que a me audisti in fide 2c. Item quantum ad modum cum dicit

Irreprehensibile. i. ut prestat tempore suo et cum omni decentia et pyocatione ad correptionem. Eccl. 20. Ex ore facti reprobati parabola. Non enim dicit illam in tempore suo. Finis autem doctrine est ut is qui 2c. Quasi dicat. Si oculus bene se habeat. scilicet prelati et subditi: aduersarij non possunt vobis nocere. 1. petri. 2. Sic est voluntas dei ut benefacientes obmutescere faciatis imprudentium hominum ignorantiam. 1. tymoth. 5. Nulla occasione dare aduersario maledicti gratia. Deinde cum dicit. Seruos 2c. docet qualiter instruat seruos. Et primo facit hoc Secundo et ratione assignat ibi. Apparuit 2c. Circa primum tria facit. Quia primo inducit seruos ad subiectionem. Secundo de terminat modum eius. Ibi. In omnibus 2c. Tertio ostendit necessitatem doctrine huius ibi. Et doctrinam 2c. Dicit ergo. Admone seruos 2c. 1. petri. 2. Serui subditi estote in omni timore dominis non tantum bonis et modestis sed et diuisculis 2c. Col. 3. Serui obedite per omnia dominis carnalibus non ad oculum seruientes 2c. Idem dicit Ephe. 6. Et quare monet hoc tam frequenter apostolus? Respondeo. Non sine causa. Heresis enim incepta apud iudeos quod serui dei non deberent seruire hominibus: et ex hoc etiam derivatum est in populo christiano quod dixerunt quod per christum filium dei facti non deberent esse serui hominum. Sed christus per fidem non venit tollere ordinem iusticie: immo per fidem christi iusticia seruatur. Ro. 3. Iusticia autem facit alios alijs subditi. Sed seruitus homini est quantum ad corpus. Nam per christum nunc liberamur a seruitute quantum ad animam: sed non a corruptione corporis sed in futuro liberabimur etiam a corruptione et seruitute corporali. 1. cor. 15. Cum tradiderit regnum deo et patri 2c. Sed quod dicit in omnibus potest referri primo ad hoc quod dicit subditos. ut intelligat in omnibus. scilicet ad que se extendit ius dominie potestatis. Et ad hoc quod dicit. Placentes. Debet enim esse subiectio. Primo ut seruatur sine offensione non solum murmure et tarditate. Col. 3. Per officia placentes deo. 1. cor. 10. Ego per omnia omnibus placeo. Contra Gal. 1. Si hominibus placere christi seruus non essem 2c. Respondeo. Placere homini propter ipsum est vituperabile: sed propter deum est laudabile. Secundo ut sint sine repugnancia. ideo dicit. Non contradicentes. Eccl. 4. Non contradicas verbo veritatis 2c. Tertio sine fraude. Unde dicit. Non fraudantes. vbi vnum remouet et alterum astruit. Remouet fraudem. Seruis enim committunt bona dominorum. Luce. 19. Tradidit eis bona sua. Astruit in omnibus bonitatem. Et ideo dicit. Sed in omnibus 2c. Sed quo fine sunt hec scienda? Non quidem propter terrenum fauorem sed propter gloriam dei. Unde dicit. Et doctrinam 2c. Glo. Dnamentum doctoris est honesta vita discipuli sicut sanctitas infirmus est laus medici. Doctor curator est animarum. Si ergo nos ostendimus bona opera laudat doctrina christi Esa. 52. Jugiter tota die nomen meum blasphemant. Math. 5. Et videant opera vestra bona 2c.

Lectio tertia.

Apparuit enim gratia dei et saluatoris nostri omnibus hominibus erudiens nos. ut abnegantes impietatem et secularia desideria. sobrie. et iuste. et pie viuamus in hoc seculo: expectantes beatam spem et aduentum glorie magni dei et saluatoris nostri iesu christi: qui dedit semetipsum pro nobis: ut nos redimeret ab omni iniquitate: et mundaret sibi populum acceptabilem sectatoꝝ bonorum operum. hec loquere et exhortare. et argue cum

Explanatio sancti Thome

omni imperio. Nemo te contemnat.

Supra ap[osto]lus instruit tyru[m] qualiter doceret seruos & li-
beros & cōcluit quasi rationē vt se[ci] doctrina xp̄i ornare
tur: hic assignans plenā rationē dicitur exponit qd̄ dixit
per bonā conuersationē. Et primo premitit gratiā & do-
ctrinā xp̄i. Scd̄o inducit eū ad grāte predicationē. ibi.
Hec loquere &c. Item primo pponit grāte apparitionē
Scd̄o eius instructionē ibi. Erudies nos &c. Tertio ei⁹
operationē ibi. Qui dedit &c. Sciendū est autē q̄ grātia
imporat misericordiā: qz grātia est de eo qd̄ gratis dat.
& qd̄ gratis dat hoc misericorditer dat. Misericordia au-
tē semper in deo fuit: tamē olim circa hoīes latebat. ps.
Dñe in celo misericordia tua &c. Ante xp̄m em̄ oēs quā-
tūcūq; essent iusti erāt sub damnatiōe. sed xp̄o filio dei
carnē assumēte apparuit grātia. 1. t[imo]th. 3. Et manife-
ste magnū est pietatis sacramentū qd̄ manifestatū est in
carne &c. ps. Qui sedes super cherubin manifestare &c.
Sed quāto quis est potēti⁹ tāto eius grātia magis des-
iderat. Unde grātia dei desiderāda est. Et hoc est q̄ di-
cit. Grātia dei. Item est ad saluandū. Unde dicit. Et sal-
uatoris nostri. Esai. 51. Salus a[pi]t mea in sempiternū
erit &c. Hec autē grātia nō proponit vni solūmodo popu-
lo iudeoꝝ sicut olim: sed oībus hoībus. Esa. 40. Vide-
bit oīs caro pariter qd̄ os dñi locutū est. Esa. 52. Et vi-
debūt oēs fines terre salutare dei nostri. 1. t[imo]th. 2.
Sunt oēs hoīes saluos fieri &c. Et potest dici q̄ in nati-
uitate xp̄i apparuit hec grātia dupliciter. Vno mō & pri-
mo. qz per maximā dei grātiā datus est nobis. Unde ei⁹
cōceptio cū sit operatio totius trinitatis attribuit tamen
sp[irit]ualiter sp[irit]ui sancto qui est principū grātiarū. Et hec
grātia apparuit oībus hoībus & specialiter homini xp̄o
Job. 1. Pleni⁹ grātie & veritatis. Et hac grātia. secū-
do est cōsecuta instructio humani generis. qz ante xp̄m
fuit mūdus in ignoꝛātia & heresi. Esa. 9. Populus qui
ambulabat in tenebris vidit lucem magnā. Unde dicit.
Erudies nos. scz sicut homo erudit filiu[m]. De duobus
autē erudit nos. qz duo necessaria sunt homini. scz bo-
nū opus & recta intentio. Prio ostendit quōd xp̄s nos de
prio erudit. Scd̄o de scd̄o ibi. Expectātes &c. Dicit er-
go. Et abnegātes &c. Notandū est ergo q̄ dicit impieta-
tē & secularia desideria. quia oīa peccata vel consistūt in
his que sunt directe cōtra deū que dicunt peccata impie-
tatis. Pietas est pprie est fin quā colimus parentes &
patriā: sed qz deus est principalis pater noster. ideo per-
tinet ad cultū dei pietas. Job. 28. scdm̄ aliā litterā vbi
nos habemus sic. Ecce timor dñi ipsa est sapiētia. Ecce
pietas ipsa est sapientia &c. Et ideo peccata cōtra deū di-
cunt esse impietates. Ro. 1. Reuelat em̄ ira dei de celo
super oēm impietate[m] &c. Et ibi loquit de ydolatria. Vel
consistūt in abusu temporalū & hec sunt secularia dese-
ria. Et autē seculū spaciū mensurans piodū rerū. Unde
per secularia intelligunt res seculares & oīa peccata que
in primū committunt vel in se per eaz abusum. De-
inde cū dicit. Sobrie &c. ostendit quid boni faciam⁹. Et
dicit. Sobrie. quantū ad se. iuste ad primū. pie ad deū.
Sobrie ad se quasi mensurare. Bria em̄ mensura est. et
hoc est si homo cū mensura ratiois vitat exterioribus re-
bus & pprijs passionibus. Unde sobrietas accipit pio q̄
libet mensurato vsu rerū exteriorū & extrinsecarū passio-
nū. Sap. 8. Sobrietatē em̄ & sapientiā docet & iusticiā & vir-
tutē quibus nihil vili⁹ est in vita hoībus. Iuste ad prioris
mū. ps. Iust⁹ dñs & iusticiā dixerit &c. Pie ad deū. 1. t[imo]th.
4. Exerce te ad pietatē. Deinde cum dicit. Et
peccātes &c. instruit eū de fine qui consistit in duobus. scz
in gloria ante in morte. Alius in gloria corporis in aduē-
tu xp̄i. Job. 5. Venit hora in qua oēs qui in monumentis

tia sunt audiēt vocem filij dei &c. Quantū ad primū dicit.
Expectantes &c. Contra illos qui ponūt finem homi-
nis in actu virtutū in hac vita. Sed hoc non est verū. qz
& si sobrie & pie & iuste vinamus adhuc sumus expectan-
tes Job. 7. & 14. Sicut mercenarij dies eius. Esa. 30.
Beati omnes qui expectāt eū. Et ideo dicit. Expectātes
beatā spem quod potest intelligi dupliciter. Vel qz est
spes de beatitudine. Vel quia expectatio facit ipos bea-
tos. Quantū ad secundū dicit. Et aduentū &c. scz per
quem resurgēt corpora nostra. Qui em̄ diligit amicu[m] cū
desiderio expectat eū. 2. t[imo]th. 4. Non solū autem
mibi sed & his qui diligit aduentū eius. Luce. 12. Vos
similes hominibus expectantibus domini sui. Et dicit.
Aduentū glorie quia primus fuit humilitatis. Phil. 2.
Humiliavit semetip[s]m &c. Math. 11. Dicitis a me qz mi-
tus sum & humilis corde. Et ille erit glorie quia sua diu-
nitas oībus innotescet. Luce. 21. Et tūc videbunt sa-
liū hominis venientē in nubibus cū potestate magna et
maiestate. Et dicit. Magni dei: contra arrū qui dixit fi-
liū non equalē patri. Et bene magnus quia dicit Ro. 9
Qui est super oīa deus benedictus in secula. 1. Joh.
vlt. Et finis in vero filio eius &c. Item est saluator. 1.
t[imo]th. 2. Hoc est bonū est & acceptū corā saluatore no-
stro deo: qui oēs homines vult saluos fieri &c. Quia ad
hoc venit & hoc imporat nomē eius. Math. 1. Ipse est
saluū faciet populū suū a peccatis eoz. Et addit xp̄i. scz
qui est vnctus in quo intelligit vno diuinitatis ad hu-
manitatem. Aliqui em̄ dicunt vnitū sed nō ita q̄ habeant
essentiā diuinitatis eis vnitam: sed quia participāt eius
aliquid. sed xp̄o est vnita diuinitas. ps. Unxit te deus
deus tuus &c. Deinde cū dicit. Qui dedit &c. ostens-
dit operatio grāte. Et primo ostendit beneficiū grāte
passionis eius. Secūdo passionis fructū ibi. Et nos res-
dimeret &c. Dicit ergo dico q̄ est noster saluator. & quos
modo: quia dedit se &c. Ephe. 5. Ambulate in dilectio-
ne sicut & xp̄us dilexit nos & tradidit semetip[s]m p nobis
oblationē & hostiaz deo &c. Fructus eius dicit liberatio
& sanctificatio. Liberatio cū dicit. Et nos redimeret ab
oīni iniquitate. Jo. 8. Qui facit peccatū seruus est pec-
cati. Primus em̄ hō ex peccato suo redactus est in serui-
tutes p[er] ex qua seruitute inclinabat ad aliud peccatū:
sed xp̄us satisfecit per suā passionē. Et ideo sumus redē-
pti a seruitute. Esa. 43. Noli timere. quia redemi te &c.
Et non solū ab originali sed ab oīibus que quis suz vo-
luntate superaddidit. Sanctificatio in bono ponit cū
dicit. Et mūdaret &c. id est vt sanctificaret populū sic. s.
vt essemus populus eius. id est ei osecratus. Qui aliqñ
non populus eius. nūc autē populus eius &c. Disc. 1. &
Ro. 9. Acceptabilē. scz deo per rectā fidem & intentio-
nē. Prouerb. 14. Acceptus est regi minister intelligēs
Vel acceptabilē. id est peculiarē. Deutro. 7. Te elegit
dñs deus tuus vt sis et popul⁹ peculiaris &c. Sed opor-
tet etiā q̄ extra sint opera bona. Unde dicit. Sectatorē
bonozū operū. Rom. 13. Bonū fac & habebis laudes ex
illa. Galath. 6. Bonū autem faciētes non desiciamus.
Deinde cum dicit. Hec loquere &c. inducit eū ad pre-
dicationē grāte. Et circa hoc duo facit. Quia prio hor-
tat eum ad predicandū. Scd̄o instruit predicandi mo-
dum ibi. Cū omni &c. Dicit ergo. Loquere ipse cōtā ad
credēda exhortare ad agēda. 1. thcf. 2. Exhortatio no-
stra non de errore: neq; de immūdiū: neq; in dolo &c.
Argue male agentes. 1. t[imo]th. 5. Eccantes co-
ram oīibus argue &c. Et hoc cum omni imperio. id est
cuz auctoritate: quia loquit vt instrumentū vel minister
dei. Et ideo cū fiducia diuine auctoritatis. Est tamen lo-
quendū in exhortando quādoq; euz p[re]ce considerādo

in epistolam ad Titum III

Infirmatē ppriam. puer. 18. Cum obsecrationibus lo-
quitur pauper. Quādoq; cum imperio considerādo aucto-
ritatem comissam. 2. Corin. vltimo. An experimentum
queritis eius qui in me loquitur christus. Vel cum man-
suetudine ad bonos. cū austeritate ad obstinatos. habet
autē moneri vt cum imperio arguat: quia naturaliter sus-
cit mitis. 1. Ti. 4. Nemo adolescentiaz tuam contēnat.

Capitulum tertium.

Admonere illos p̄ncipibus et po-
testatib⁹ subditos esse. dicto obe-
dire. ad omne opus bonuz para-
tos esse: Neminez blasphemare:
non litigiosos esse: sed modestos: omne ostē-
den tes mansuetudinē ad omnes homines
Eramus em̄ aliquando et nos insipientes et
increduli: errantes: seruientes desiderijs et
voluptatibus varijs: in malicia et inuidia
agentes odibiles: odientes inuicem. Cum
autem benignitas et humanitas apparuit sal-
uatoris nostri dei: non ex operibus iusticie
que fecimus nos: sed fm̄ misericordiaz suā
saluos nos fecit per lauacrum regeneratio-
nis et renouationis sp̄s sancti: quem effudit
in nos abunde p̄ iesum christum saluatorem
nostrum. vt iustificati gratia ipsius heredes
simus fm̄ spem vite eterne. Fidelis sermo
est. Et de his volo te cōfirmare vt curēt bo-
nis operib⁹ p̄cesse q̄ credunt deo. Hec sunt
bona et vtilia hominibus.

Supra apostol⁹ posuit particulares admonitiones p̄ti-
nentes ad singulos status: hic ponit generales ad omnes
Et p̄mo ponit ipsas. Secundo rationem ipsaz ibi. Era-
mus. 2. Tertio inducit ritū ad vtrozq; predicatōē ibi.
Et de his volo te. et c. Circa p̄mū duo facit. quia p̄mo
monet omnes qualiter se habeant ad superiores. Secun-
do quomō ad equales ibi. Neminez blasphemare. et c.
Item p̄ma in duas. q̄ p̄mo ostēdit q̄ superiorib⁹ debēt
subditi reuerentiā subiectionis. Secundo obedientiaz
iussōis ibi. Dico obedire et c. Dicit ergo. dixi de quo mo-
neas predictos: sed admonere illos id est omnes. p̄ncipib⁹
id est maiorib⁹ scz regib⁹ et huiusmodi. et p̄ratis: id est
alijs officialib⁹ et c. 1. Pe. 2. Subiecti estote omni hūane
creature pp̄ dei suae regi tanq̄ p̄cellēt: siue duob⁹ tanq̄
ab eo missis et c. Ro. 13. Omnis aia potestatis sublimio-
ribus subdita sit. Et hec monitio necessaria est p̄mo ad
tollendū errozē circa iudeos q̄ dicit non esse obediendū
mandatis hoim. Secūdo vt nullā inquietudinē facerēt
in ecclia. Tertio tenent ad obediētā iussōis. Heb. vi
tūmo. Obedite prepositis vestris et subiacete eis et c. Et
dicit. Dico id est ad soluz verbum p̄sctis. 1. Reg. 15.
Melior est em̄ obediētā q̄ victime et c. 2. thessal. 3. Si
quis non obederit verbo n̄ro p̄ ep̄lam hunc notate et c.
Non solū autē est necessaria p̄mptitudo: s3 discretio. An
dicit. ad omne opus bonū: alioquin nō esset obediendū.
Tūc em̄ magis deo obediendū est q̄ maior est. Act. 4.
Si iussū est in conspectu dei vos potius audire q̄ deum
iudicare. Unde milites nō tenent obedire in bello inius-
to. Deinde cū dicit. Neminez et c. ostendit qualiter se
habeant equales. Et p̄mo q̄ ad vitatōē mali. Secūdo

quo ad operationes boni ibi. Sed modestos et c. Nonē
autē eos specialiter de verbis: quia in primitiua ecclia
pauci peccabant factis. Verbis autē aliquis peccat p̄-
mo contra personam eius si ei impropria inferat. Unde
dicit. Neminez blasphemare. Sed contra. quia blasphe-
mia est relatio criminis in deum. Non ergo est blasphe-
mia in p̄mū. Respondeo inquantū collectio p̄mi res-
fertur in dilectionem dei. et honor proximi in honorē dei
sic et eius impropria est in deum. Sumit ergo hic blas-
phemare p̄ qualibet maledictione occulta vel manifesta
2. Pe. 2. Sectas non metuūt introducere: blasphemias
tes. Secūdo quis peccat contra res exteriores. Et ideo
dicit. Non litigiosos esse. Vbi est sciendum q̄ tria sunt
genera hominum. Quidā eorum sunt virtuosī et duo vi-
tiosī. Quidā em̄ omnibus verbis auditis in nullo cōtri-
stantur. et hi sunt adulatorēs. Et quidam omni verbo re-
sistūt. et hi litigiosi sunt. Contra hos loquitur hic. Ideo di-
citur. 2. Ti. 2. Seruum autē dñi nō oportet lingare: s3
mansuetum esse ad omnes et c. Prouer. 20. Honor est ho-
mini qui se separat a contentioibus et c. Sed mediū te-
nens vt quādoq; delectet verbis: quādoq; contristetur
ē virtuosus. 2. Corin. 2. Si contristauī vos in epistola
non me penitet et c. Deinde cum dicit. Sed modestos
et c. ostendit quomō se habeant in operatione boni et p̄-
mo in exteriorib⁹ actibus dicēs. Sed modestos et c. Est
autē modestia virtus p̄ quam aliquis in omnibus exte-
rioribus modum tenet vt non offendat cuiusq; aspectus.
Phil. 4. Modestia vestra nota sit omnibus hominib⁹
et c. puer. 22. Finis modestie timor domini diuitie glori-
a et vita et c. Quanto autem quis est impetuosior in in-
terioribus affectibus: tanto refrenatur difficiliter etiam
in exterioribus. Talis autē est inter omnes affectus ire.
Et ideo contra hoc ponit mansuetudinē que moderatur
passiones ire. Unde dicit. Omnem mansuetudinē ostē-
dentes ad omnes homines Mat. 11. Discite a me quia
mitis sum et humilis corde et c. Jac. 1. In mansuetudine
suscipite instrum verbum quod potest saluare animas ve-
stras. Deinde cū dicit. Eramus em̄ et nos et c. assignat
rationem predictorū et maxime huius vltimi scz q̄ sint
mansueti. Possent em̄ dicere. quomō erimus mansueti
ad infideles: quomō ad malos: Non em̄ hoc possumus.
Respondet. considera te qualis fueris. Et ideo contra
iram optimū remedium est recognitio fragilitatis pprie.
Et ideo p̄mo ponit statum eorum p̄teritū. Secundo
ostendit vnde venerunt ad statum p̄fectionis ibi. Cum
autem benignitas et c. Item p̄mo ponit defectus p̄ti-
nentes ad intellectum. Secundo ad affectum ibi. Ser-
uientes et c. Intellectus autē potest dupliciter deficere.
Vel quia deficit a vera cognitione sicut per ignorantia
negationis. Vel quia incidit in opinionē falsi. Verū autē
in rebus diuinis dupliciter aliqui percipiunt. Quidā
em̄ solum per fidem. quidam p̄ gustando p̄ lumen sapi-
entie p̄ apertam aliquam cognitionem. Unde Titum ad
secundū dicit. Eramus insipientes id est p̄uati ista sapi-
entia Luc. 21. Dabo vobis os et sapientiam et c. Quan-
tum ad p̄mū dicit. Increduli id est infideles Ezech. 2.
Increduli et subuersores sunt tecū et c. Sed et eramus
incidentes in p̄trariā opinionē. Vbi dicit. Errātes id est
falsum p̄ vero tenētes. Esa. 19. Errare fecerūt egyptū
in omni ope suo et c. Deīn ponit ea q̄ p̄tinēt ad corrupti-
onē affect⁹. et p̄mo q̄m ad se. Scdo q̄m ad alios ibi. In
malicia et c. Affect⁹ autē hoīs tūc ē rect⁹ q̄ fuit rōi et vti-
licitis delectationib⁹ fm̄ rationes. Quando q̄ nō sequit
rōē s3 sua desideria tūc corrumpit. Unde dicit. Serui-
entes desiderijs et voluptatibus varijs. Voluptates res
spiciūt pctā delectationū carnaliū vt sunt luxuria et gul-